

Verwardheid

Door je ziekte gaan er dingen mis in je lichaam. Bovendien kan het zijn dat je te weinig drinkt, heftig op bepaalde medicijnen reageert, een infectie (bijv. longontsteking of blaasontsteking) en/of koorts krijgt of dat je bloedsuiker erg schommelt. Daardoor kun je plotseling verward worden en een zogenaamd delier krijgen. Wat is dat precies, en wat kan eraan gedaan worden?

Wat is delier?

Als je een delier hebt, word je plotseling (binnen uren of dagen) verward. Je kan heel zenuwachtig en onrustig zijn (hyperactief delier) of juist erg stilletjes (stil delier). Het kan ook zijn dat je op het ene moment onrustig bent, en op het andere moment bijna niet reageert. Vaak is een delier 's nachts erger dan overdag. Alleen als je een lichamelijke ziekte hebt, kun je een delier krijgen.

Een delier is zowel voor de patiënt als voor de naasten en hulpverleners angstig en schokkend. Op het moment zelf maar ook nog later.

Delier in beeld

DELIER verwardheid

Als je een delier hebt, word je plotseling (binnen uren of dagen) verward. Je kan heel zenuwachtig en onrustig zijn (hyperactief delier), juist erg stilletjes zijn (stil delier) of een combinatie (gemengd delier). Jouw gedrag is dan anders dan normaal en is een probleem in jouw aandacht of je bewustzijn. Alleen als je een lichamelijke ziekte hebt, kun je een delier krijgen. In de laatste levensfase raakt de verbinding met het delier los. Wanneer je eerder een delier hebt gehad of klachten hebt van het geheugen, is de kans groter dat je opnieuw een delier krijgt.

Hyperactief delier:

- Lichamelijke onrust
- Opgejaagd
- Hallucinaties
- Wanen

Stil delier:

- Los van de wereld
- Stil
- Veel slapen
- Hallucinaties
- Wanen

Gemengd delier

Signalen:

- Dag en nacht omkeeren
- Levensdige dromen of nachtmerries
- Overgevoeligheid voor geluid (bijv. lichtgeluid)
- Gevoelens niet onder controle
- Afscherming of waanmatigheid
- Niet weten waar je bent

's Nachts vaak erger

Orzaken in de laatste levensfase:

- Algemein ziek zijn of algemene zwakte
- Een ontsteking (bijv. trachee, longen, hart)
- Het hebben van pijn
- Zuurstoftoeset
- Veranderinge verhouding van stoffen in het bloed door onderliggende ziekte
- Plotseling staken van gebruik alcohol of roken
- Uitdroging
- Hersentumor of uitzaaiingen in de hersenen
- Niet goed kunnen plassen of poepen
- Verandering van omgeving
- Het stoppen, of juist starten van bepaalde medicijnen

Wat kun je als naaste doen?

- Rust en veiligheid
- Zachte en bij voorkeur bekende stemmen
- Tel op en geooroospraak in
- Niet te veel bezoek tegelijk

Wat kun je als naaste doen?

- Duidelijk de tijd en dag aangeven
- Herkenning van eigen spullen (bijv. foto's)
- Soms medicijnen (maar rust, veiligheid en bekende stemmen werken vaak het best)

IK BEN BIJ JE

Deze infographic is mogelijk gemaakt door het Nationaal Programma Palliatieve Zorg & End-of-Life Care, Versie 1.0 (oktober 2018) - Versie 2.0 (maart 2020)

over palliatieve zorg **Carend**

In deze poster zie je in woord en beeld wat een delier is, wanneer je een delier in de palliatieve fase kunt krijgen en wat helpt als iemand een delier heeft. Klik op de afbeelding om het groter te zien.

Wat merk ik van een delier?

Als je een delier hebt, ben je verward en voel je je onrustig en opgejaagd, of juist 'los van de wereld.' Je hebt problemen met aandacht, geheugen, denken en/of waarnemen.

Het kan zijn dat je wanen hebt. Dat zijn gedachten die niet kloppen met de werkelijkheid, zoals het gevoel dat je achtervolgd wordt. Misschien zie of hoor je dingen die er niet zijn (hallucinaties). Je reageert anders op je omgeving.

Wie krijgt een delier?

Iedereen kan een delier krijgen, maar sommige mensen hebben méér kans op een delier dan anderen. Dat zijn mensen met een lichamelijke ziekte en:

- een leeftijd boven de 70 jaar
- al bestaande stoornissen van het denken/ functioneren van de hersenen, zoals dementie
- een herseninfarct of een hersenbloeding (beroerte of CVA)
- problemen met zien en/of horen
- problemen met de normale dingen van het dagelijks leven
- gebruik van alcohol en [opioïden](#) (pijnstillers, bijvoorbeeld morfine)

Oorzaken van delier

Een delier heeft altijd een lichamelijke oorzaak. Dat kan zijn:

- een ziekte, of de gevolgen daarvan (zoals een infectie, problemen met hart of longen, [uitdroging](#), te weinig zuurstof, te hoge of te lage bloedsuiker)
- tumoren of [uitzaaiingen in de hersenen](#)
- het stoppen, of juist starten van bepaalde medicijnen, bijvoorbeeld opioïden (pijnstillers, bijvoorbeeld morfine) of corticosteroiden (prednison of dexamethason), of het stoppen met roken
- een operatie

Onderzoek

Onrust hoeft niet altijd door een delier te komen. Het kan ook veroorzaakt worden door medicijnen, niet kunnen plassen, [verstopping](#) (obstipatie), pijn of [angst](#). Dus moet de arts eerst uitzoeken wat er aan de hand is.

De arts zal jou of je naasten eerst vragen stellen over je voorgeschiedenis (hoe het vroeger met je ging) en je klachten. Daarna krijg je een lichamenlijk onderzoek.

Zij kan daarna extra onderzoek laten doen, zoals:

- urine- of bloedonderzoek
- longfoto
- CT-scan of MRI van de hersenen

Delier: wat kan eraan gedaan worden?

Behandeling van de oorzaak:

- behandeling van infecties
- behandeling van uitdroging, bloedarmoede, zuurstoftekort, [te hoog calciumgehalte van het bloed](#) en dergelijke
- medicijnen minderen of ermee stoppen
- bij ontweningsverschijnselen door stoppen met medicijnen: weer beginnen met deze medicijnen
- bij ontweningsverschijnselen door stoppen met roken: nicotinepleisters

Behandeling van de klachten:

- iemand met een delier heeft vooral rust en veiligheid nodig. De patiënt wordt vaak rustiger als er een bekende bij hem is. Het is belangrijk om te beseffen dat de patiënt op dat moment het meeste heeft aan de zachte klank van een bekende stem en geruststellende woorden
- bij een ernstig delier worden vaak ook medicijnen gegeven. Meestal is dat haloperidol (Haldol®). Behalve als je de ziekte van Parkinson of Lewy Body Dementie hebt.

Wat kan ik of mijn naaste doen?

Op het moment dat je een delier hebt, kan je daar zelf niets aan doen. Maar een (ernstig) delier kan misschien wel voorkomen worden. Er zijn waarschuwingen vooraf, zoals:

- dag en nacht omdraaien, niet weten welke dag het is
- levendige dromen en/of nachtmerries
- overgevoeligheid voor prikkels, zoals licht en geluid
- moeite om gevoelens onder controle te houden, bijvoorbeeld snel huilen (emotionele labiliteit)
- niet weten waar je bent (desoriëntatie)
- achterdochtig of wantrouwend zijn

Het is belangrijk om deze signalen op tijd te zien en aan de arts te melden. Die kan dan misschien een (ernstig) delier voorkomen. Hier kunnen je naasten een grote rol in spelen. Zij zullen de voortekenen van een delier waarschijnlijk eerder opmerken dan jijzelf.

Tijdens een delier is rustige aandacht van vertrouwde mensen heel belangrijk voor de patiënt.

Een patiënt met een delier is vaak niet zichzelf. Hij/Zij kan rare dingen doen, denken of zeggen. Het heeft geen zin om daarover in discussie te gaan. Het is belangrijk om dat als naaste te beseffen.

Wat zijn mijn wensen?

Als je een delier hebt, kun je vaak zelf geen beslissingen meer nemen. Je bent immers niet jezelf. In dit geval beslist je naaste samen met je arts. Als de arts een behandeling voorstelt, is het erg belangrijk om goed na te denken over wat de patiënt zelf wil. Vraag gerust naar de voordelen en de nadelen van de behandelingen. Wat weegt het zwaarst?

Bespreek zelf wensen met je arts, zorgverleners en naasten. Vertel duidelijk wat je wilt. Dan kunnen zij jou op zo'n moment de zorg bieden die bij jou past.

Nazorg na een delier

Een delier is vaak een hele vervelende ervaring. Het kan zorgen voor schaamte voor wat er gebeurt is, of angst omdat je het niet zag aankomen. Het kan helpen om hier later over te praten. Een zorgverlener zoals een [psycholoog](#) of [geestelijk verzorger](#) kan je hierbij ondersteunen. Vragen over een delier kun je altijd stellen aan je arts, verpleegkundige of verzorgende.

Patiënten die een delier hebben gehad zijn kwetsbaarder om opnieuw een delier te krijgen. Het is daarom belangrijk om dit te zeggen bij een opname in het ziekenhuis of verpleeghuis.

Meer informatie over delier

We hebben de informatie gemaakt met de richtlijn voor zorgverleners over [delier in de palliatieve fase](#).